OSTRAVSKÁ UNIVERZITA
PEDAGOGICKÁ FAKULTA

DiDAi9!

Kognitivní nároky učebnic českého jazyka optikou instrukčních sloves

Svatava Škodová

17. 10. 2026

Fakulta přírodovědně-humanitní a pedagogická, Technická univerzita v Liberci
Filozofická fakulta, Univerzita Karlova

Co jsou instrukční (činnostní) slovesa?

- Slovesa formulující požadovanou činnost v zadání učební úlohy.

Určují, CO má žák s jazykovým materiálem udělat.

určete – podtrhněte – porovnejte – zdůvodněte – vytvořte

Spoluutvářejí příležitosti k učení a požadované operace.

Samotné sloveso však kognitivní náročnost jednoznačně neurčuje.

Anderson & Krathwohl (2001); Stanny (2016); Newton, Da Silva & Peters (2020)

Učebnice neříká jen CO se učit, ale také JAK. Tím předurčuje výsledky učení.

Bloomova taxonomie: co žák skutečně vykonává?

Na příkladu PŘÍVLASTKU

1	**ZAPAMATOVAT SI**	vyjmenovat větné členy, druhy přívlastku
2	**POROZUMĚT**	vysvětlit jakou informaci ve výpovědi přináší přívlastek
3	**APLIKOVAT**	určit druhy přívlastků
4	**ANALYZOVAT**	rozpoznat přívlastky v textu a jejich funkci
5	**HODNOTIT**	posoudit vhodnost užití konkrétního přívlastku s ohledem na adresáta
6	**TVOŘIT**	upravit konkrétní text a zdůvodnit volbu přívlastku

Rozhoduje celé zadání + obsah + předpokládaný postup řešení.

Co jsme analyzovali a jak?

- 3 materiály pro 7. ročník ZŠ – syntax: rozvíjející větné členy

Taktik (2020): Český jazyk v pohodě 7 – učebnice a pracovní sešit

Nová škola (2018): Český jazyk 7 – učebnice

Nová škola (2022): Český jazyk 7 – pracovní sešit, 1. díl

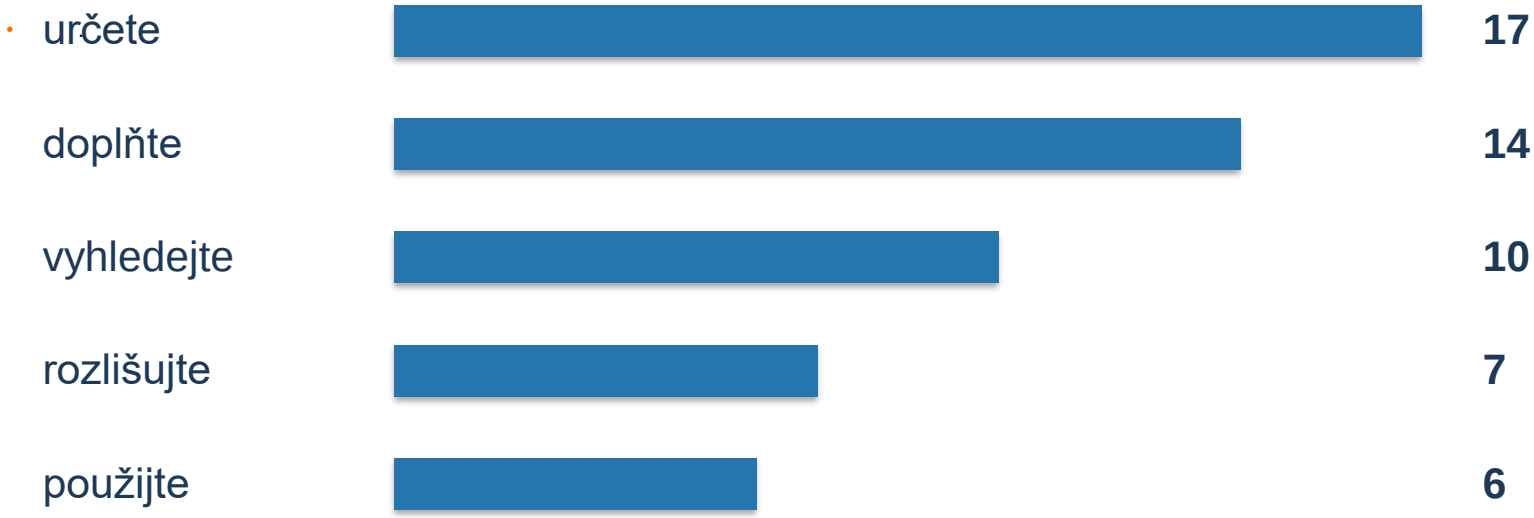
Četnost sloves • typ činnosti • kognitivní proces • kontext zadání

Empirický podklad: Cedrychová (2026), s. 37–41; 48–99.

Jednotka analýzy: zadání cvičení ve vymezeném syntaktickém učivu.

Nejčastější instrukční slovesa

Příklad uč. Nová škola

Nová škola, učebnice: četnosti podle Cedrychová (2026), tab. 5, s. 70–75.

Četnost sloves ≠ četnost odlišných kognitivních operací.

Různé pokyny, stejná činnost

IDENTIFIKACE	podtrhni • vyhledej • označ
KLASIFIKACE	urči • nadepiš
TRANSFORMACE	nahraď • převeď • změň
VÝBĚR / PŘIŘAZENÍ	spoj • vyber

Cedrychová (2026), tab. 3, s. 54; skupiny jsou významově blízké, nikoli vždy úplně synonymní.

V sešitě Taktik: identifikace v 10, klasifikace v 9 cvičeních.

Identifikace a klasifikace: dominantní činnosti

- **Podíl úloh zaměřených na identifikaci nebo klasifikaci větných členů**

Cedrychová (2026), tab. 3, 6, 9 a 13, s. 54, 76, 91, 97.

IDENTIFIKACE

podtrhni/podtrhněte · vyhledej/vyhledejte
označ · vyznačte · vypište

KLASIFIKACE

urči/určete · nadepiš
rozliš/rozlište/rozlišujte · uveďte

Identifikace = nalezení jevu | Klasifikace = zařazení do gramatické kategorie

Co to znamená pro kognitivní náročnost?

- Ve všech třech materiálech převládá IDENTIFIKACE a KLASIFIKACE.

Učebnice Nové školy přináší více různorodých činností;

ANALÝZA se objevuje méně, HODNOCENÍ a TVOŘENÍ okrajově.

Typické zadání: rozpoznat jev, určit druh, doplnit tvar.

ALE: Náročné zadání nemusí znamenat vyšší úroveň myšlení.

Interpretace vymezeného syntaktického učiva; Cedrychová (2026), tab. 13, s. 97–98.

„Určete“ může být rutinní klasifikací i hlubší analýzou.

Jaké pojetí jazykového učení zadání podporují?

1. Identifikace a klasifikace jsou užitečný základ, nikoli cíl sám o sobě.

2. Učebnice nabízejí méně příležitostí k argumentaci a tvorbě.

3. Je důležité sledovat nejen sloveso, ale celé zadání úlohy.

4. Učitel může rozvíjet jazykové uvažování změnou instrukce.

Vybrané materiály učí žáky jazykové jevy poznat, méně již pochopit a využít.

Odborná literatura a zdroj dat

Anderson, L. W., & Krathwohl, D. R. (eds.). (2001). A Taxonomy for Learning, Teaching, and Assessing. Longman.

Byčkovský, P., & Kotásek, J. (2004). Nová teorie klasifikování kognitivních cílů ve vzdělávání. Pedagogika, 54(3), 227–242.

Cedrychová, J. (2026). Diferencované vyučování syntaxe v 7. ročníku ZŠ. Diplomová práce, TUL. [zdroj analýzy] Vedoucí práce: Svatava Škodová

Newton, P. M., Da Silva, A., & Peters, L. G. (2020). A Pragmatic Master List of Action Verbs for Bloom's Taxonomy. Frontiers in Education, 5, 107. DOI: 10.3389/feduc.2020.00107.

Stanny, C. J. (2016). Reevaluating Bloom's Taxonomy. Education Sciences, 6(4), 37. DOI: 10.3390/educsci6040037.

Štěpáník, S. et al. (2020). Školní výpravy do krajiny češtiny. Fraus.

OSTRAVSKÁ UNIVERZITA
PEDAGOGICKÁ FAKULTA

DiDAi9!

Děkuji za pozornost ☺

svatava.skodova@tul.cz